

Kartograficzny obraz badań zabudowy historycznej miasta, inwentaryzacji zniszczeń oraz odbudowy Kazimierza Dolnego na mapach z archiwum Karola Sicińskiego

Kamil Nieścioruk

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
E-mail: kamil.niescioruk@up.lublin.pl

Małgorzata Sosik

Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym
E-mail: przyrodnicze@kazimierz-muzeum.pl

Zarys treści: Kazimierz Dolny jest jednym z popularniejszych celów turystyki w Polsce. Miasteczko, które dziś zachwyca renesansową zabudową, wyszło z II wojny światowej z licznymi zniszczeniami. Proces jego odbudowy, a często i twórczej rekonstrukcji, to dzieło głównie jednego człowieka – architekta Karola Sicińskiego. Jednym z narzędzi jego pracy były mapy, zarówno dawne opracowania kartograficzne, jak i autorskie szkice i koncepcje. Dziś zwłaszcza te drugie materiały nabierają szczególnego znaczenia, pozwalając prześledzić proces twórczy, rozwój koncepcji, porównać ją ze stanem zrealizowanym i niejako zaglądać architektowi przez ramię na deskę kreślarską. Pokazują także, że dawna kartografia jest źródłem informacji przydatnych w bieżących działaniach oraz że kartograficzna metoda badań znajduje szerokie zastosowanie, a jej efekty w postaci map, w określonych okolicznościach, stają się istotnymi elementami kartograficznego dziedzictwa.

Słowa kluczowe: Karol Siciński, Kazimierz Dolny, plan dawny, rekonstrukcja, architektura

---

1. Wprowadzenie

Kazimierz Dolny to niewielkie miasteczko leżące na Płaskowyżu Nałęczowskim u ujścia rzeki Grodarz do Wisły. Swą nazwę zawdzięcza siostronom norbertankom, które otrzymały osadę Wietrzna Góra od Kazimierza Sprawiedliwego i, na cześć ofiarodawcy, postanowiły zmienić jej nazwę na Kazimierz. Przymiotnik „Dolny” został dodany później, w celu odróżnienia od leżącej w górnym biegu Wisły osady Kazimierz pod Krakowem.

Już od wczesnego średniowiecza krzyżowały się tu szlaki handlowe. Największy rozkwit miasto przeżywało w XVI w., kiedy to spław towarów Wisłą

przynosił znaczące zyski. Wówczas, ze względu na dynamiczny rozwój, a także z powodu wielkiego pożaru (1561 r.) miasto zostało rozplanowane ponownie i przyjęło kształt zbliżony do obecnego. Koniec okresu świetności to druga połowa XVII wieku. Główną przyczyną upadku były zniszczenia powstałe podczas Potopu Szwedzkiego, ale nie bez znaczenia było również oddalenie się koryta Wisły od centrum miasta i upadek portu zbożowego. Następne stulecia to dalszy regres gospodarczy miasta. Kolejne straty przynosi wiek XIX i związane z nim działania niepodległościowe, a zniszczeń dopełnia II wojna światowa¹.

Obecny wizerunek miasta związany jest przede wszystkim z ruchem turystycznym, ale również z artystycznym charakterem Kazimierza Dolnego. Malarze zaczęli szerzej interesować się Kazimierzem już pod koniec XIX wieku. Na początku następnego stulecia do miasteczka ściągali artyści pochodzenia żydowskiego oraz studenci i profesorowie nowo otwartej Szkoły Sztuk Pięknych w Warszawie. Niepowtarzalny klimat i zabytkowa architektura to nie jedyne walory przyciągające malarzy i turystów. Kazimierz harmonijnie wpisuje się w otaczającą go przyrodę. Małopolski Przełom Wisły z ptasimi ostojami, wąwozy lessowe licznie rozcinające zbocza dolin, naturalne i antropogeniczne odsłonięcia skał wapiennych, bogaty las zwany grądem oraz krajobraz kulturowy miasteczka stanowią najcenniejsze elementy objęte ochroną w Kazimierskim Parku Krajobrazowym.

Współczesny charakter miasta i jego relacja z otaczającym środowiskiem to w znacznej mierze efekt powojennej odbudowy, której reżyserem był Karol Siciński. Jest on postacią znaną głównie w kręgu osób związanych z Kazimierzem Dolnym, gdyż to właśnie ta miejscowość jest jego architektoniczną wizytówką. K. Siciński urodził się jednak nie na Lubelszczyźnie, a w Pabianicach, 5 października 1884 roku. W Krakowie studiował architekturę i malarstwo dekoracyjne w Wyższej Szkole Przemysłowej, z której w 1908 r. przeniósł się na krakowską Akademię Sztuk Pięknych² i to właśnie malarzem czuł się bardziej niż architektem, biorąc nawet udział w wystawach zbiorowych malarstwa³. Z Kazimierzem Dolnym K. Siciński związał się jeszcze przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości. W 1915 r. zaprojektował własną chatę w tym miasteczku, ale projekt nie został zrealizowany. W latach 1916–1918 pracował w komisji inwentaryzującej zabytki Kazimierza i ich wojenne zniszczenia, projektując jednocześnie domy oraz szkołę powszechną (w 1919 r.), którą rozbudowano po II wojnie światowej⁴, a która uległa zniszczeniu w 2011 na skutek wybuchu gazu. Choć K. Siciński przed wojną mieszkał w Warszawie, to wiązał się z Kazimierzem coraz mocniej,

---

¹ Nestorowicz Z. (red.), 2015, *Kazimierz Dolny*, Lublin.

² Jonkajtis-Luba G., 1995, *Siciński Karol*, w: Markiewicz H. (red.), *Polski Słownik Biograficzny*, t. 36, z. 3/150, Warszawa, Kraków, s. 464–466.

³ Maciąg A., 2010, *Twórczość architektoniczna i działalność konserwatorska Karola Sicińskiego w Kazimierzem Dolnym w latach 1945–1958 na wybranych przykładach*, Lublin, s. 20.

⁴ Ibidem, s. 16–19.

czego potwierdzeniem jest projekt Willi pod Wiewiórką (tak zwanej Kuncewiczówki) z 1938 roku. Po II wojnie światowej architekt był brany pod uwagę jako osoba odpowiedzialna za odbudowę Kazimierza Dolnego. Jego kontrkandydatem był Jan Koszycz Witkiewicz, z którym wcześniej współpracował, i którego realizacje do dziś oglądać można również w Kazimierzu i regionie⁵. Ostatecznie to K. Siciński został wybrany na wspomniane stanowisko, a zdecydować miała o tym „malarstwo i kameralność” przedstawionej przez niego koncepcji (tę opinię ówczesnego Generalnego Konserwatora Zabytków Jana Zachwatowicza przytacza Żurawski⁶). W listopadzie 1946 r. K. Siciński wraz z żoną zamieszkał w miasteczku, a w 1947 r. objął kierownictwo jednoosobowej Państwowej Pracowni Konserwatorskiej w Kazimierzu, która działała do 1958 roku⁷. Miał wtedy już 62 lata, a mimo to jego najważniejsze dzieło miało dopiero być zrealizowane. W swoich pracach korzystał z różnych źródeł, w tym z badań terenowych i dokumentacji graficznej (np. akwarel Vogla z XVIII w. i XIX-wiecznych rysunków Andriollego i Piwarskiego⁸), ale także map. Projektował zarówno pojedyncze detale, jak i ogólne zagospodarowanie terenu, ale całość jego prac cechuje ostry rygor, który nałożył na warunki odbudowy i – co istotne – budowy w Kazimierzu. Zwłaszcza ten drugi czynnik nie zjednywał mu sympatii wśród części mieszkańców miasta⁹, ale jego prace i zasady przywoływane były i później, gdy toczono batalie o warunki racjonalnej zabudowy Kazimierza w latach siedemdziesiątych XX wieku, a i współcześnie tak się dzieje. K. Siciński zmarł 7 sierpnia 1965 r. w Warszawie, pochowany został w Kazimierzu Dolnym. Za jego największe dokonanie uznać można właśnie ratowanie i konserwację najważniejszych zabytków tego miasta, w szczególności rewaloryzację i odbudowę rynku w formie „niemal scenograficznej wizji małego polskiego miasteczka”¹⁰.

Spadkobiercy K. Sicińskiego przekazali jego zbiory muzeum mieszczące się w Kazimierzu. Placówka ta powstała w 1963 r. jako Muzeum Regionalne, a w 1972 r. przekształciła się w Muzeum Kazimierz Dolnego podległe władzom województwa lubelskiego. Od roku 1987 obowiązująca nazwa tej jednostki to Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym. Muzeum ma wielodziałowy charakter, dzięki czemu prezentuje zbiory i propaguje wiedzę z wielu dziedzin. W jego skład wchodzi siedem oddziałów: Kamienica Celejowska, Dom Kuncewiczów, Muzeum Sztuki Złotniczej, Oddział Przyrodniczy (wszystkie

⁵ Teodorowicz-Czerepińska J., 1982, *Życie i twórczość Karola Sicińskiego, architekta – malarza i konserwatora Kazimierza Dolnego: Wystawa. Kazimierz Dolny – Galeria Letnia 1982*, Kazimierz Dolny.

⁶ Żurawski J., 1978, *Kazimierz Dolny – uwagi o dziejach rozwoju przestrzennego, problemy ochrony krajobrazu kulturowego: część I*, „Ochrona Zabytków”, nr 31/1 (120), s. 16.

⁷ Ibidem., s. 16.

⁸ Teodorowicz-Czerepińska J., 1982, op. cit.

⁹ Żurawski J., 1983, *Stosunek lokalnej społeczności do ochrony walorów zabytkowych i krajobrazowych Kazimierza Dolnego*, „Ochrona Zabytków”, nr 36/1–2 (140–141), s. 14.

¹⁰ Żurawski J., 1978, op. cit., s. 19.

w Kazimierzu Dolnym) oraz oddziały położone poza Kazimierzem: Grodzisko Żmijowiska, Zamek w Janowcu i puławskie Muzeum Czarotoryskich.

2. Przedmiot badań

Archiwum K. Sicińskiego zdeponowane w Muzeum Nadwiślańskim w Kazimierzu Dolnym liczy kilka tysięcy pozycji, z czego większość to techniczna dokumentacja, architektoniczne projekty, szkice, rysunki i notatki. Wydzieloną częścią tego zbioru są materiały kartograficzne. Łącznie w 9 teczkach tematycznych znajduje się ok. 130 pozycji, przy czym tytuły teczek nie zawsze przystają do ich zawartości, a i sama zawartość w kilku przypadkach powinna raczej znaleźć się w innych częściach zbioru archiwalnego. Znakomita większość materiałów to interesujące opracowania kartograficzne, głównie autorstwa K. Sicińskiego, choć część z nich wykorzystuje różnego rodzaju podkłady, od współczesnych autorowi opracowań geodezyjnych po odrisy XIX-wiecznych zabytków dawnej kartografii. Teczki zawierają opracowania różnorodne pod względem skali, zasięgu i tematu. Prace te pozwalają zrozumieć sposób wykorzystania kartografii w działaniach konserwatorskich K. Sicińskiego.

Teczki oznaczone są literami i zawierając zbiory opisane poniżej. Pełny wykaz zawartości teczek dostępny jest w katalogu archiwum¹¹.

„Teczka A” to „Kartografia rejonu Kazimierza”. Składa się na nią 7 opracowań. Znaleźć tu można szkic położenia Kazimierza względem szlaków handlowych w rejonie środkowej Wisły, schemat granic administracyjnych miasta, studium brzegu wiślanego i studium regulacji Wisły. Tytuł teczek nie jest do końca adekwatny do jej zawartości, gdyż inne części kolekcji także zawierają opracowania dotyczące okolic Kazimierza, niezależnie od tego, jak owa okolica jest definiowana (a w tym przypadku to określenie zastosowano dość szeroko).

„Teczka B” zatytułowana jest „Plany Kazimierza” i zawiera – choć ponownie kryterium wyboru jest nie do końca jasne w relacji do tytułu zbioru – 12 prac, wśród których dominują ozalidowe kopie mapy zasadniczej. Zbiór otwierają jednak dwie interesujące prace wykonane przez K. Sicińskiego. Pierwszą jest kopia planu Kazimierza autorstwa Jana Kierłowicza z 1821 r. wykonana przez K. Sicińskiego w 1917 r., gdy uczestniczył w pracach komisji inwentaryzującej zabytki miasta, a drugą powiększona kopia fragmentu tego planu przedstawiająca centrum Kazimierza.

„Teczka C” to 14 opracowań połączonych tytułem „Plan ogólny Kazimierza”. Znajdują się tu mapy planistyczne zawierające propozycję rozwiązań komunikacyjnych, zagospodarowania terenu oraz podziału miasta na strefy użytkowe.

---

¹¹ Teodorowicz-Czerepińska J., 1981, *Katalog archiwum rysunków Karola Sicińskiego w Muzeum Kazimierza Dolnego, Pracownie Konserwacji Zabytków Oddział w Lublinie. Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej*, Lublin

„Teczka D” – „Plan szczegółowy Kazimierza” to 8 planów pokazujących w dużych skalach zabudowę głównie centrum miasta.

„Teczka E” to 16 interesujących opracowań na podkładzie kartograficznym – analiz historycznych, zapisu stanu prac konserwatorskich oraz inwentaryzacji przedinwestycyjnych. Całość zatytułowana (tym razem dość adekwatnie) „Kazimierz – studia różne”.

„Teczka F” zawiera „Fragmenty planu Kazimierza” – 43 wielkoskalowe (1:500 lub 1:1000) wyrisy map geodezyjnych, plany posesji, szkice i projekty zabudowy.

„Teczka G” – „Przekroje i regulacje ulic” obejmuje 8 przekroi podłużnych z rysunkami pierzei zabudowy.

„Teczka H” zatytułowana „Regulacja Grodarza” zawiera mapę i profil podłużny rzeki oraz dokumentację techniczną, łącznie 13 niezbyt pasujących do zbioru kartograficznego pozycji.

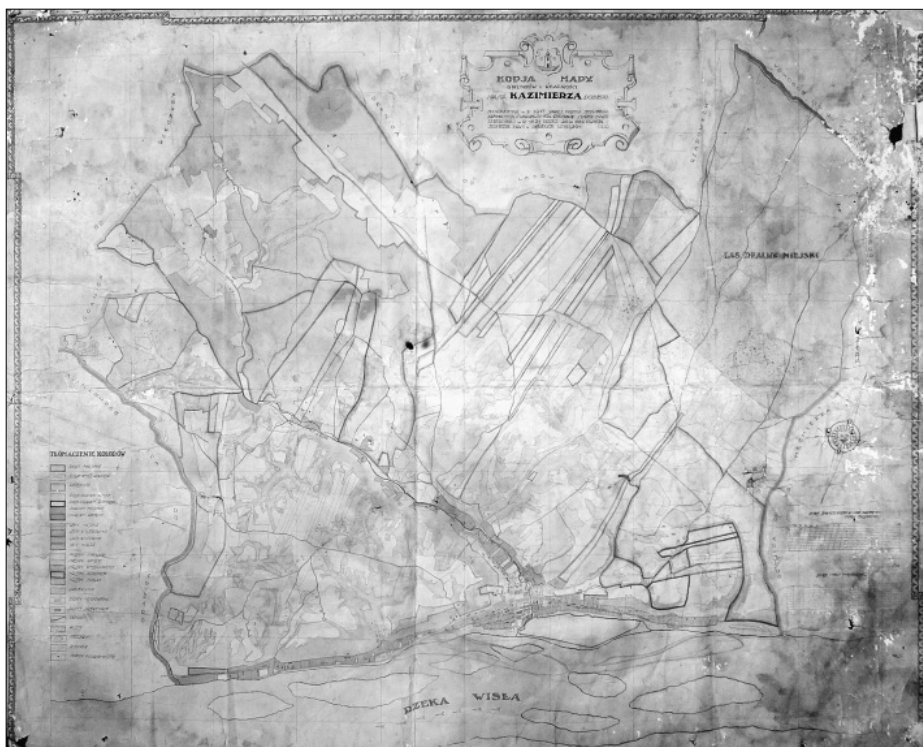
„Teczka I” to „Założenia wstępne do projektu kanalizacji”. Teczka zawiera opis techniczny oraz dwie mapy (co ciekawe, jedna z nich to opracowanie w skali zaskakująco małej jak na to zagadnienie, bo ok. 1:500 000 – szkic orientacyjny do projektu kanalizacji).

Warto nadmienić, że niektóre z prac K. Sicińskiego zgromadzone w archiwum istnieją w większej liczbie kopii – opracowania te znajdują się w zbiorach Instytutu Sztuki PAN. Z kartografików obejmujących całe miasto, a znanych także z omawianego archiwum można tam znaleźć np. kopię planu pomiarowego z lat dwudziestych XX wieku, naniesioną na ten plan inwentaryzację zniszczeń wojennych czy zapis stanu zachowania spichlerzy¹². Zbiory te zostały przekazane Polskiej Akademii Nauk jako depozyt stanowiący kolekcję Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, zlikwidowanej (przekształconej) w latach osiemdziesiątych XX wieku jednostki Ministerstwa Kultury i Sztuki.

3. Wykorzystanie map w pracach Karola Sicińskiego

W archiwum K. Sicińskiego zwraca uwagę kopia XIX-wiecznego planu, najstarszego dokumentu kartograficznego prezentującego Kazimierz Dolny (teczka B, poz. 1). K. Siciński, uczestnicząc w czasie pierwszej wojny światowej w pracach inwentaryzacyjnych zabytków miasteczka sporządził kopię planu wykonanego w 1821 r. przez Jana Kierłowicza. Pełny tytuł (ujęty w ozdobny kartusz) tej kopii brzmi „Kopja mapy gruntów i realności miasta Kazimierza Dolnego sporządzona w r. 1917 przez Karola Sicińskiego architekta z Warszawy na podstawie starej mapy zmierzonej w r. 1821 przez Jana Kiertowicza (sic!) jeometre miast w obwodzie lubelskim” (ryc. 1). Mapa wykonana jest w skali ok. 1:6000, posiada

¹² Lasek P., 2012, *Katalog planów, pomiarów i rysunków architektonicznych w zbiorach Instytutu Sztuki PAN, Tom IV*, Mossakowska W. (red.), Warszawa.

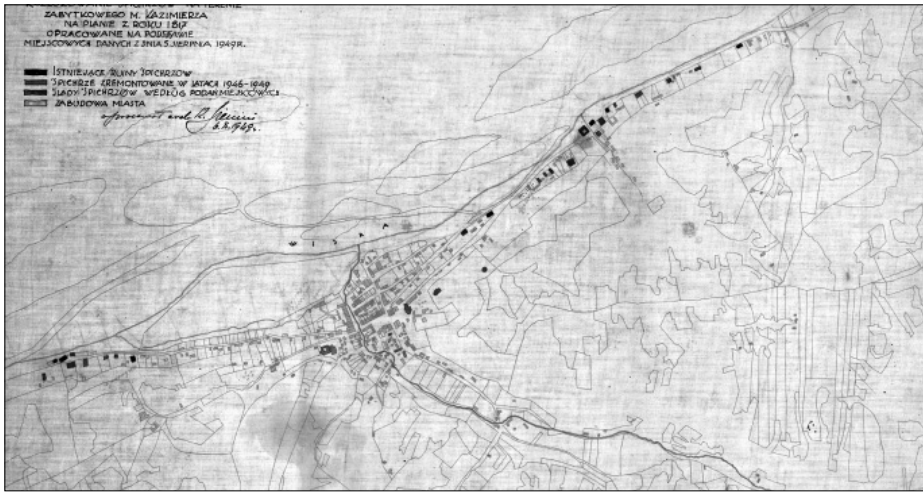

Ryc. 1. Plan Kazimierza Dolnego autorstwa Jana Kierłowicza w kopii sporządzonej przez Karola Sicińskiego (zmniejszone)

podziałkę i różę kierunków. Kopię sporządzono akwarelą i tuszem na tekturze, którą naklejono na płótno, a wymiar opracowania to 118×100 cm. Mapa, zgodnie z tytułem, obrazuje nie tylko teren zwartej zabudowy miasteczka, ale także, a właściwie przede wszystkim stosunki własnościowe w obrębie gruntów. Przedstawiono tu pola, ogrody, łąny i krzaki z podziałem na m.in. miejskie, książęce i realne. Szczegółowemu ujęciu zabudowy towarzyszy obraz Wisły oraz rzeźby terenu (wąwozów). K. Siciński wykorzystywał tę mapę do analiz historycznych – między innymi analizy zabudowy oraz terenowych prac inwentaryzacyjnych. Świadczą o tym plany pochodne, ale także swoisty wzorcowy wycinek odrysu, przygotowany do dalszego wykorzystania. Mowa tu o niezatytułowanym planie (teczka B, poz. 2) będącym powiększonym do skali 1:5000 fragmentem wyżej wspomnianego planu ukazującym obszar od kamieniołomów na zachodzie po Kamienny Dół na wschodzie i Kwaskową Górę oraz Czerniawy na południu. Opracowanie jest ozalidową kopią podkolorowaną tuszem o wymiarach 60×35 cm.

Interesującym przykładem wykorzystania opisanego wyżej materiału w dalszych analizach jest znajdujący się w teczce E (poz. 1) plan spichle-

rzy. „Rozlokowanie śpichrzów na terenie zabytkowego m. Kazimierza na planie z roku 1817¹³ opracowane na podstawie miejscowych danych z dnia 5 sierpnia 1949 r.” to przykład wykorzystania przez K. Sicińskiego podkładu kartograficznego do prac inwentaryzacyjnych popartych badaniami terenowymi. Ten podkolorowany akwarelą i tuszem ozalidowy plan o wymiarach 80 × 50 cm i skali ok. 1:6250 (ryc. 2) zawiera cenne dziś informacje o lokalizacji spichlerzy nieistnie-

Ryc. 2. Lokalizacja kazimierskich spichlerzy (zmniejszone)

jących oraz zachowanych jedynie w formie ruin, a także tych istniejących i wyremontowanych. Warto wspomnieć, że spichlerze, czyli magazyny na zboże, są architektoniczną wizytówką Kazimierza Dolnego. Kiedyś było ich około 60, do dziś zachowało się w różnym stanie zaledwie nieco ponad 10, przede wszystkim z XVII–XVIII wieku. Zwykle imponujących rozmiarów budowle zachwycają także detalami architektonicznymi, często nawiązującymi do stylu renesansowego, obecnego również w innych budowlach miasta. Wśród zniszczonych i rozebranych w XX w. budowli znalazł się spichlerz „Pod Bożą Męką”, oceniany jako najpiękniejszy w mieście. Jego precyzyjna lokalizacja nie była pewna, ale niedawne badania archeologiczne potwierdziły słuszność danych zebranych przez K. Sicińskiego i pokazanych na omawianym planie¹⁴, co dodatkowo podnosi jego wartość oraz otwiera możliwości dalszych interesujących opracowań na nim bazujących, jak chociażby inwentaryzacji tych obiektów we współczesnej przestrzeni miasta.

¹³ Data to prawdopodobnie błąd Sicińskiego, który może wynikać z faktu, że kopię wykorzystanego tu planu on sam wykonał w roku 1917. Analiza treści podkładowej planu spichlerzy ujawnia, że jest ona oparta na opisanym wcześniej planie Kierłowicza.

¹⁴ Soria A., 2015, *Wiadomo, gdzie stał Spichlerz pod Bożą Męką*, KazimierzDolny.pl

Drugim interesującym przykładem wykorzystania starszego opracowania są stworzone przez K. Sicińskiego pochodne mapy geodezyjnej z 1922 roku. W archiwum w Muzeum Nadwiślańskim znajduje się kilkanaście takich prac, część z nich to tylko niewielkie fragmenty całej mapy, dwie natomiast bazują na całości opracowania, którego oryginalny tytuł to „Kazimierz Dolny. Woj. Lubelskie”. Dodatkowo na ozalidach znaleźć można dwa dopiski. Pierwszy to oryginalna informacja „Plan pomiarowy wykonano na zasadzie pomiaru dokonanego na terenie w r. 1921–22 przez Wydział Pomiarowy Min. Rob. Publicz.”, a drugi wiąże się z powojenną reprodukcją mapy („Kopię z odbitki litograficznej znajdującej się w Zakładzie Architektury Polskiej Pol. Warsz. wykonała M. Piechotkova 6. listopada 1945”). Mapa wykonana jest w skali 1:1000, natomiast wymiar całości w zależności od kopii przetworzonej przez K. Sicińskiego jest różny, maksymalnie wynosi 100 × 80 cm. Dane z tej mapy oraz materiałów z 1946 r. zostały wykorzystane do opracowania planu w skali 1:2000 wykonanego przez Geoprojekt Lublin w 1954 r. (kilka wersji tej mapy znajduje się w archiwum w teczce B), ale owa kompilacja jest w dużej mierze pochodną opracowania właśnie z okresu II Rzeczypospolitej. Wśród prac architekta, wykorzystujących całą tę mapę, warto wymienić znajdujący się w teczce E (poz. 4) „Plan zabytkowego miasta Kazimierza nad Wisłą z oznaczeniem stanu zabudowania po działaniach wojennych w r. 1939–1944, sporządzony d. I. Marca 1947 r. na planie pomiarowym z r. 1922” (ryc. 3). Jest to kolejny przykład opracowania inwentaryzacyj-

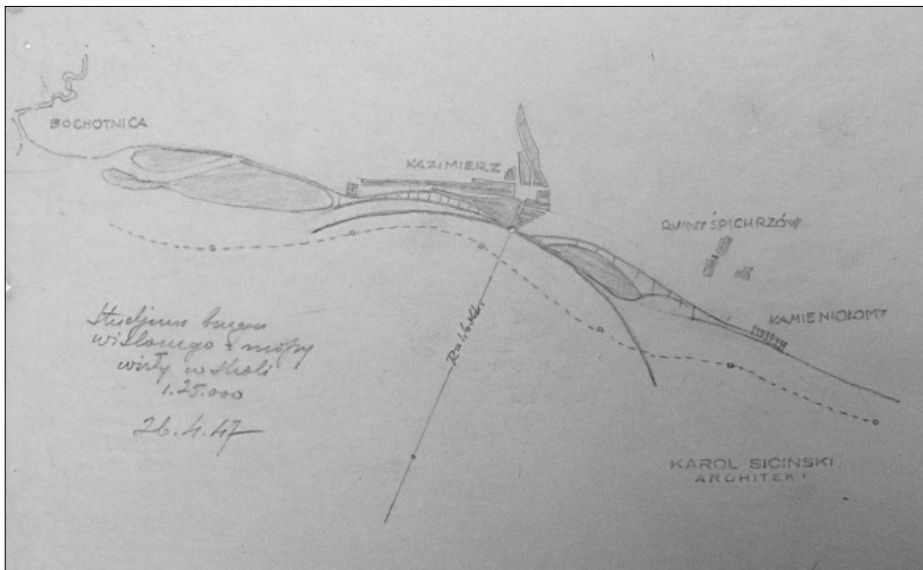
Ryc. 3. Inwentaryzacja powojennych zniszczeń na planie pomiarowym z 1922 r. (fragment, zmniejszone)

nego z oznaczeniem budynków ocalałych, zrujnowanych i nieistniejących oraz z informacją o ich wartości historyczno-architektonicznej. Całość jest podkolorowanym akwarelą ozalidem i ma format 90 × 61 cm.

Plany inwentaryzacyjne są niezwykle ciekawe z tego względu, że pozwalają odtworzyć przeszłość, której ślady dziś są niewidoczne, a były dostępne zaraz

po zakończeniu II wojny światowej. Przykładem może być właśnie informacja o tym, które budowle przetrwały wojnę, a także znakomity zapis rozmieszczenia kazimierskich spichlerzy. Duża część tych opracowań to pochodne działań w terenie. Tymczasem pracą K. Sicińskiego, jako architekta i osoby nadzorującej odbudowę Kazimierza Dolnego było planowanie i tworzenie, poparte wiedzą zebraną właśnie podczas inwentaryzacji. W archiwum K. Sicińskiego znalazły się liczne materiały dokumentujące jego koncepcje, i to zarówno te ukończone, jak i te, które z różnych przyczyn do skutku nie doszły lub nie zostały w pełni zrealizowane. Wśród tych prac można wyróżnić opracowania niezwykle konkretne, jak i wykonane na potrzeby planistyczne studia o charakterze bardziej ogólnym. Do tych drugich należy „Studium brzegu wiślanego z mapy Wisły

Ryc. 4. Studium brzegu wiślanego (zmniejszone)

w skali 1:25 000. 26.4.1947” (teczka A, poz. 2), wykonane ołówkiem i kredkami na niewielkim (25 × 17 cm) fragmencie kalki technicznej (ryc. 4).

W bazie podkładu przedwojennej mapy topograficznej K. Siciński zaznaczył elementy miasta wyraźne w panoramie Kazimierza od strony Wisły, a także zasięg widokowy na osi będącej przedłużeniem ul. Nadwiślańskiej w kierunku od Rynku. Podobnie na kalce technicznej ołówkiem i kredkami wykonał nieposiadający tytułu szkic koncepcyjny ogólnego podziału na strefy użytkowe miasta (teczka C, poz. 2). Całość ma wymiar 37 × 25 cm i skalę ok. 1:25 000. Plan nie jest datowany, ale można przypuszczać, że pochodzi z początkowego okresu pobytu K. Sicińskiego w Kazimierzu. Świadczy o tym nie tylko bardzo ogólne, wstępne rozplanowanie stref, ale także powielona z jednego ze starszych mate-

riałów forma „Grodacz” w odniesieniu do strumienia przepływającego przez miasto. Nazwa taka nie jest odnotowywana, a obecnie jedyną funkcjonującą jest „Grodarz”. Użycie nazwy błędnej wskazywać może na fakt, że K. Siciński być może nie oswoił się jeszcze z przestrzenią, w której przyszło mu żyć i pracować. Warto zwrócić uwagę, że ogólne założenia tego planu zostały zrealizowane, ale też nie były one *novum*, opierając się w niektórych elementach na sytuacji zastanej. Północno-zachodnia część miasta (wjazd od strony Bochotnicy) przeznaczona została na niewielką dzielnicę przemysłową o skali odpowiadającej miasteczku obsługującemu lokalny, głównie rolniczy rynek. Dziś w tym rejonie pozostała tylko piekarnia (kiedyś był także m.in. zakład przetwórstwa owocowo-warzywnego, masarnia, zakład wikliniarski), a na granicy miasta powstała oczyszczalnia ścieków. Po przeciwnej względem doliny Grodarza stronie osady wyznaczono dzielnicę artystyczną. Obszar ten, położony między kamieniołomami a centrum to miejsce, w którym znajduje się dom turysty, natomiast ul. Krakowska, prowadząca w ten rejon jest rzeczywiście obszarem eleganckiej, willowej zabudowy. Położony między tymi dwoma strefami a ścisłym centrum obszar K. Siciński nazwał, nie bez racji „terenami widokowymi”. Są to lessowe wierzchowiny wznoszące się ponad miasteczkiem i pozwalające obserwować piękne panoramy doliny Wisły i Kazimierza (takim miejscem jest chociażby Wzgórze Trzech Krzyży i leżący *vis-à-vis* rejon klasztoru franciszkanów). Ciekawie określił architekt obszary położone dalej od Rynku, w kierunku zachodnim. Na planie opisane są one jako „tereny kontemplacyjne” (sic!), co zapewne miało oznaczać możliwość bliższego kontaktu z przyrodą pozbawioną wyraźnej ingerencji człowieka.

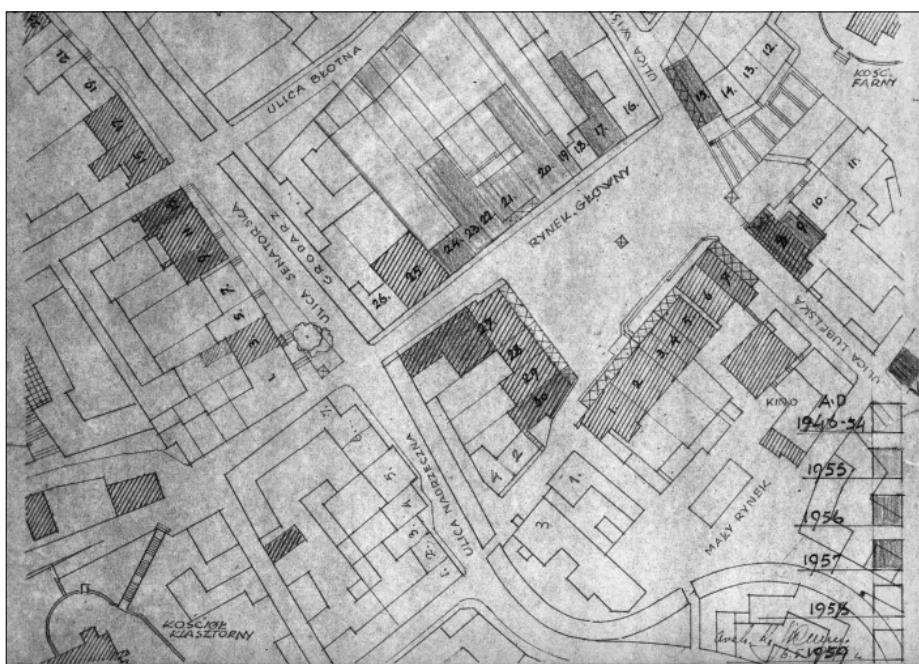
Nieznaczone uszczegółowienie tej koncepcji planistycznej nastąpiło na niezatytułowanym planie (teczka C, poz. 4) – szkicu wykonanym ponownie kredką i ołówkiem na kalce technicznej (ryc. 5). Orientacyjna skala opracowania to 1:10 000, a wymiar to 50 × 35 cm. Brak jest datowania pracy, ale można przypuszczać, że jest ona nieco młodsza od poprzedniej, o czym świadczy chociażby bardziej szczegółowy rysunek sytuacji oraz zastąpienie pojęcia „terenów widokowych” określeniem „działki luźno zabudowane”, a także wprowadzeniem rejonu rekreacyjnego „zieleńca nadwiślańskiego”, tożsamego koncepcyjnie z dzisiejszymi bulwarami.

Prawdopodobnie najdalej idącym rozwinięciem pomysłu organizacji przestrzeni miasta jest opracowanie (teczka C, poz. 3) „Rozrząd terenów do planu urbanizacyjnego Kazimierza nad Wisłą”. Jest to wykonana farbami akwarelowymi na ozalidowej kopii mapy topograficznej 1:25 000 (z adnotacją „poufne”) mapa zawierająca siedem typów barwnych wydzieleni powierzchniowych oraz dwa oznaczenia liniowe (ryc. 6). Legenda, zestawiona oryginalnym, eleganckim krojem pisma objaśnia użyte kolory. Znaleźć tu można m.in. takie pojęcia, jak „tereny dzielnicy, willowo-pensjonat.”, „tereny willowe o dużych parcelach” (sic!),

Ryc. 7. Plan zabudowy śródmieścia wraz z proponowanymi inwestycjami (fragment, zmniejszone)

Ryc. 8. Lata realizacji poszczególnych prac architektonicznych (zmniejszone)

a także „dzielń. hotelu turystycznego i artyst.” oraz „przysiółki” i „lasy sosnowe”. Zasadniczo są to oznaczenia co do zakresu i zasięgu zbieżne z analogicznymi opisywanym w przypadku poprzednich map. Ciekawe są dwa oznaczenia liniowe. Pierwszym jest zaznaczenie drogi Puławy – Opole, a drugim – „trakt projektowany na Powiśle”, swoista obwodnica Kazimierza. Pomijając jej nieracjonalny (głównie ze względu na ukształtowanie terenu) przebieg, jej wyznaczenie świadczy o świadomości potrzeby wyprowadzenia ruchu tranzytowego z miasteczka. Potrzeby zrealizowanej w pełni dopiero pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku. Na planie znajduje się także informacja związana z nadrzecznym położeniem miasteczka. Oprócz portów (sportowego i żeglugi wiślanej) zaznaczył K. Siciński również zejście do Wisły oraz zakreślił z niego łuk, którego znaczenie wyjaśnił następująco: „zatoczony łuk 2 kilometr, promieniem w punkcie zejścia do Wisły i plaży, jako granica odległ. drogi do kąpeli”. W tym miejscu warto zaznaczyć, że obecnie w Kazimierzu nie istnieje oficjalna plaża. Ostatnim interesującym faktem dotyczącym tej mapy jest wykorzystany podkład. Zreprodukowana mapa topograficzna jest powiększoną, monochromatyczną kopią przedwojennej mapy WIG 1:100 000 (ark. Puławy). Jest to pośrednie potwierdzenie słabego dostępu powojennego społeczeństwa do aktualnych materiałów kartograficznych i dużego stopnia utajnienia tychże¹⁵. Świadczy o tym wykorzystanie przez K. Sicińskiego tego podkładu i przy innych pracach.

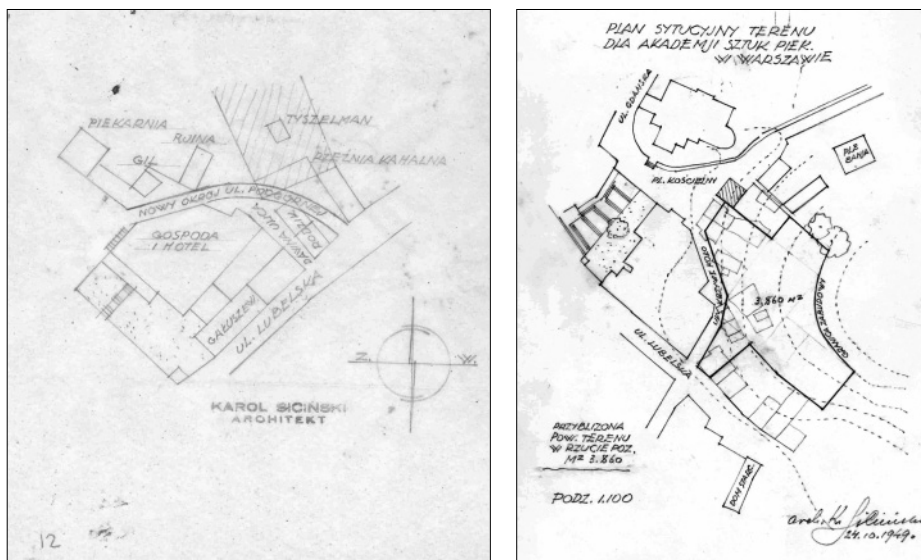
Planowanie przestrzeni miejskiej widoczne jest w archiwum K. Sicińskiego w opracowaniach kartograficznych także o znacznie większej szczegółowości niż poziom koncepcyjny i określenie stref użytkowych. W teczce D (poz. 8) znaleźć można „Kazimierz nad Wisłą. Miasto zabytkowe. Plan szczegółowy zabudowy śródmieścia podziałka 1:1000” (ryc. 7). Jest to duży (123 × 100 cm), wykonany jako pokolorowany akwarelą ozalid, plan zawierający m.in. 20 planowanych obiektów użyteczności publicznej (oznaczonych liczbami) oraz wydzielenia powierzchniowe, w tym m.in. takie, jak „luźna zabudowa w otoczeniu ogrodowym”, „zwarta zabudowa śródmieścia” (jedno- i dwukondygnacyjna), a także – co szczególnie istotne w procesie planowania i zabiegów konserwatorskich – „zabytki średniowieczne całkowicie ocalałe” i „zabytki charakterystyczne dla architektury Kazimierza do odbudowy”. Plan jest podpisany, datowany (1946–1947), a wykorzystany przedwojenny geodezyjny podkład widoczny spod warstwy barwnej znakomicie ukazuje, jak koncepcja architekta tworzyła nową przestrzeń względem sytuacji sprzed II wojny światowej. Interesujące są także dodatkowe informacje zamieszczone pod legendą, w tym „ludność miasta: 7000”.

Pewna liczba opracowań zgromadzonych w archiwum K. Sicińskiego to plany nie będące ani analizą historyczną, ani planami na przyszłość, a zapisem zrealizowanych działań, swoistym kartograficznym archiwum dokonań. Kilka

¹⁵ Konopska B., 2011, *Geometryczne deformacje treści polskich planów miast do użytku ogólnego w latach 1955–1981*, „Polski Przegląd Kartograficzny”, t. 43, nr 4, s. 354–356.

takich prac wykorzystujących fragment powojennego planu regulacyjnego prezentującego centrum miasta znalazło się w teczce E. Pod pozycją 14 znajduje się plan (30 × 30 cm, ozalid podkolorowany kredkami i opisany ołówkiem) rejestrujący lata poszczególnych realizacji konserwatorskich (ryc. 8), a jeszcze ciekawszy jest bardzo zbliżony plan (ta sama technika, format i podkład) pokazujący budowlę Kazimierza z podziałem na trzy kategorie – odbudowane, poddane konserwacji oraz poddane kapitalnemu remontowi (poz. 16). Jest to interesujący przyczynek do dyskusji, którą prowadzić można na podstawie pełnego zbioru prac K. Sicińskiego przechowywanych w archiwum, a mianowicie o wpływie architekta na obecny wygląd miasta. Część realizacji jest mniej lub bardziej swobodną adaptacją treści i formy historycznej, czego przyczyn upatrywać można w wielu źródłach. Wymienić można tu m.in. stopień zniszczenia obiektów, brak wiarygodnych i jednoznacznych materiałów dokumentujących zabudowę przedwojenną czy nawet nieco inaczej pojmowane zadania konserwatorskie realizowane grubo ponad pół wieku temu, podobnie jak i obowiązujące wówczas zasady planowania przestrzennego¹⁶.

Archiwum K. Sicińskiego zawiera też kilkadziesiąt niewielkich rozmiarowo opracowań w dużych skalach (zwykle 1:500 lub 1:1000), 43 takie materiały zgromadzono w teczce F. Są to fragmenty mapy miasta, wyrysy geodezyjne, plany działek i posesji, a także projekty i szkice zabudowy. Jako interesujący przykład

Ryc. 9. Dwa opracowania dla dzisiejszej ul. Krzywe Koło – sytuacja powojenna (po lewej, zmniejszone) oraz plan zagospodarowania działki (po prawej, zmniejszone)

¹⁶ Żurawski J., 1978, op. cit.

przedstawić można dwa opracowania ukazujące rejon dzisiejszej ulicy Krzywe Koło (ryc. 9). Pierwszy z nich to „Nowy okrój ul. Podgórznej” z informacjami o ówczesnych właścicielach działek, a także stanie zachowania oraz przedwojennym wykorzystaniu (np. „rzeźnia kahalna”). Drugi to plan zagospodarowania działek po północnej stronie ulicy i przeznaczenia ich na działalność kulturalno-artystyczną („Plan sytuacyjny terenu dla Akademii Sztuk Pięk. w Warszawie”). Projekt ten nie został zrealizowany, w zaprojektowanym w tym miejscu przez K. Sicińskiego domu mieszkał sam architekt, a dziś pozostaje on w dyspozycji Muzeum Nadwiślańskiego.

4. Podsumowanie

Dawne opracowania kartograficzne są obiektem zainteresowania nie tylko historyków kartografii. Korzystają z nich w swojej pracy zawodowej praktycy innych branż. Przykładem tego jest osoba Karola Sicińskiego, który z wielu elementów (w tym i map) ułożył układankę tworzącą dzisiejszą perłę renesansowej architektury, jaką jest Kazimierz Dolny. Jednocześnie jego prace, nawet jeśli były tylko roboczymi szkicami, stały się obecnie istotnymi materiałami prowadzącymi do poznania procesu twórczego, powojennej historii miasta, a także lepszego spojrzenia w jego bardziej odległą przeszłość. Artykuł miał na celu nie tylko prezentację tych zależności, ale także omówienie zawartości mało znanego zbioru kartograficznego, jakim jest archiwum K. Sicińskiego. Nikły stopień wykorzystania tych zbiorów przez osoby związane z kartografią wynika w dużej mierze z faktu, że są one przechowywane w jednostce o niearchiwalnym profilu (Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym) oraz z niewielkiej świadomości istnienia części kartograficznej zbioru. Autorzy artykułu zakładają, że upowszechnienie tej wiedzy w kręgach związanych z historią kartografii przyczyni się do większego wykorzystania tego interesującego zbioru.

Literatura

- Jonkajtis-Luba G., 1995, *Siciński Karol*, w: Markiewicz H. (red.), *Polski Słownik Biograficzny*, t. 36, z. 3/150, Warszawa – Kraków, s. 464–466.
- Konopska B., 2011, *Geometryczne deformacje treści polskich planów miast do użytku ogólnego w latach 1955–1981*, „Polski Przegląd Kartograficzny”, t. 43, nr 4, s. 354–368.
- Lasek P., 2012, *Katalog planów, pomiarów i rysunków architektonicznych w zbiorach Instytutu Sztuki PAN. Tom IV*, red. W. Mossakowska, Warszawa.
- Maciąg A., 2010, *Twórczość architektoniczna i działalność konserwatorska Karola Sicińskiego w Kazimierzu Dolnym w latach 1945–1958 na wybranych przykładach*, Lublin (mps pracy magisterskiej wykonanej pod kierunkiem

- prof. dr. hab. L. Lameńskiego w Instytucie Historii Sztuki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego).
- Nestorowicz Z. (red.), 2015, *Kazimierz Dolny*, Lublin.
- Teodorowicz-Czerepińska J., 1981, *Katalog archiwum rysunków Karola Sicińskiego w Muzeum Kazimierza Dolnego, Pracownie Konserwacji Zabytków Oddział w Lublinie. Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej*, Lublin (mps w zbiorach Muzeum Nadwiślańskiego w Kazimierzu Dolnym).
- Teodorowicz-Czerepińska J., 1982, *Życie i twórczość Karola Sicińskiego, architekta – malarza i konserwatora Kazimierza Dolnego: Wystawa. Kazimierz Dolny – Galeria Letnia 1982*, Kazimierz Dolny.
- Soria A., 2015, *Wiadomo, gdzie stał Spichlerz pod Bożą Męką*, Kazimierz Dolny. pl, <http://www.kazimierzdolny.pl/news/wiadomo-gdzie-stal-spichlerz-pod-boza-meka/20262.html> (dostęp 20.11.2015).
- Żurawski J., 1978, *Kazimierz Dolny – uwagi o dziejach rozwoju przestrzennego, problemy ochrony krajobrazu kulturowego: część I*, „Ochrona Zabytków”, nr 31/1 (120), s. 12–27.
- Żurawski J., 1983, *Stosunek lokalnej społeczności do ochrony walorów zabytkowych i krajobrazowych Kazimierza Dolnego*, „Ochrona Zabytków”, nr 36/1–2 (140–141), s. 14–17.

Źródła kartograficzne

- Siciński K., *Kopja mapy gruntów i realności miasta Kazimierza Dolnego sporządzona w r. 1917 przez Karola Sicińskiego architekta z Warszawy na podstawie starej mapy zmierzonej w r. 1821 przez Jana Kiertowicza jeometre miast w obwodzie lubelskim*, skala ok. 1:6000, 1917 (rękopiśmienna).
- Siciński K., *Plan zabytkowego miasta Kazimierza nad Wisłą z oznaczeniem stanu zabudowania po działaniach wojennych w r. 1939–1944, sporządzony d. 1 marca 1947 r. na planie pomiarowym z r. 1922*, skala 1:2000, 1947 (rękopiśmienna na podkładzie ozalidowym).
- Siciński K., *Studium brzegu wiślanego z mapy Wisły w skali 1:25 000. 26.4.1947*, skala 1:25 000, 1947 (rękopiśmienna).
- Siciński K., *Rozlokowanie śpichrzów na terenie zabytkowego m. Kazimierza na planie z roku 1817 opracowane na podstawie miejscowych danych z dnia 5 sierpnia 1949 r.*, skala ok. 1:6250, 1949 (rękopiśmienna na podkładzie ozalidowym).
- Siciński K., *bez tytułu* (szkic koncepcyjny planu ogólnego z podziałem na strefy), skala ok. 1:10 000, b.r. (rękopiśmienna).
- Siciński K., *bez tytułu* (lata wykonania poszczególnych realizacji), skala 1:1000, b.r. (rękopiśmienna na podkładzie ozalidowym).
- Kazimierz nad Wisłą. Miasto zabytkowe. Plan szczegółowy zabudowy śródmieścia podziałka 1:1000.*

Siciński K., *Nowy okrój ul. Podgórznej*, skala 1:1000, b.r. (rękopiśmienna).

Siciński K., *Plan sytuacyjny terenu dla Akademii Sztuk Pięk. w Warszawie*, skala 1:1000, b.r. (rękopiśmienna).

Siciński K., *Rozrząd terenów do planu urbanizacyjnego Kazimierza n. Wisłą*, skala 1:25 000, b.r. (rękopiśmienna na podkładzie ozalidowym).

The cartographic image of research on historical cityscape, cataloguing the war losses and reconstruction of Kazimierz Dolny on maps from the archive of Karol Siciński

Kamil Nieścioruk

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

E-mail: kamil.niescioruk@up.lublin.pl

Małgorzata Sosik

Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym

E-mail: przyrodnicze@kazimierz-muzeum.pl

Kazimierz Dolny is one of the most popular tourist destinations in Poland. The city, now impressing with its renaissance architecture, was seriously destroyed during the 2nd world war. Its reconstruction and restoration is the one man's work mainly – the architect Karol Siciński. He used, among other tools, maps in his task. It includes both early maps as well as his own sketches and cartographic images of ideas. Today these materials, especially the latter, are of great value, as they let one observe the process of conception being born, confront the idea with reality and, to some extent, look on an architect's desk during his work. It also shows the early maps are a great source of information for up-to-date tasks and that the cartographic method of research can be widely applied to such materials, resulting in maps that are, in some situations, interesting elements of cartographic heritage. The paper presents early maps used by Siciński, but most of all, his own cartographic works based on these maps. They are land planning, architecture and cataloguing materials as well as large-scale maps of single parcels or environment studies. All the analysed materials are a part of the archive of Karol Siciński gathered in the Muzeum Nadwiślańskie in Kazimierz Dolny.

Keywords: Karol Siciński, Kazimierz Dolny, early plan, reconstruction, architecture

---